

Prof. dr hab. Andrzej Groth

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Pawła Sadłonia pt. „Gdańsk wobec działań morskich w okresie rozpadu unii kalmarskiej.”

Mgr Paweł Sadłoń za przedmiot swych badań obrał wpływ konfliktów morskich z wykorzystaniem flot kaperskich między Danią, Szwecją, Lubeką oraz miastami wedyjskimi na żeglugę i handel morski Gdańska w okresie rozpadu unii kalmarskiej obejmujących lata 1497 – 1512. Doktoranta interesowała przede wszystkim istota i przebieg tych konfliktów oraz stanowisko w tej kwestii władz miejskich Gdańska.

Wybór tematu rozprawy i jej zakres chronologiczny jest w pełni uzasadniony. Ten okres w historii stosunku Gdańska do wydarzeń w Skandynawii, wpływu obecności kaprów na Bałtyku na warunki uprawiania żeglugi i handlu morskiego oraz reakcji władz gdańskich nie był dotychczas przedmiotem osobnego opracowania.

Oceniana rozprawa wnosi więc do dziejów Gdańska, uprawiania żeglugi i handlu morskiego w warunkach embarga i działalności kaprów na Bałtyku nowe, nieznane dotąd fakty, co nadaje jej walor odkrywczy. Dobrze więc się stało, że w osobie Pawła Sadłonia problematyka ta znalazła dobrego i sprawnego warsztatowo badacza.

Jak już stwierdziłem stanowisko Gdańska wobec działań morskich na Bałtyku w latach 1497 – 1512 nie było dotąd przedmiotem oddzielnych badań. Okoliczność ta sprawiła, że przedstawiona rozprawa została opracowana przede wszystkim na podstawie materiału źródłowego – rękopiśmiennego i opublikowanego. Jest to głównie korespondencja Rady Miejskiej z miastami hanzeatyckimi, Szwecją, Danią, Holandią, z gdańskimi wysłannikami i posłami, królami Polski i ośrodków władzy w Rzeszy, a także korespondencja ogólnohanzeatycka przechowywana w Archiwum Państwowym w Gdańsku. Doktorant wykorzystał również materiały źródłowe z Archiv der Hansestadt w Lubece oraz Rigsarkivet w Kopenhadze. Na podkreślenie zasługuje obfitość wykorzystanych źródeł rękopiśmiennych.

Ważne miejsce w podstawie materiałowej recenzowanej rozprawy zajmują źródła drukowane, zwłaszcza Hanserecesse z lat 1477 – 1530, Hansisches Urkundenbuch z lat 1451 – 1500 oraz Akta Stanów Prus Królewskich t. 4 i 5 obejmujące lata 1501 – 1512.

Doktorant oprócz źródeł rękopiśmiennych i wydawnictw źródłowych pomocniczo i porównawczo wykorzystał literaturę przedmiotu. Jej wykaz zamieszczony został na końcu rozprawy.

Zasadnicza analiza rozprawy została przeprowadzona w oparciu o źródła, co nadaje jej wysoki walor poznawczy.

Obszerna licząca 268 stron wydruku komputerowego rozprawa składa się ze Wstępu, czterech rozdziałów, Zakończenia, wykazu skrótów używanych w pracy, spisu tabel i bibliografii.

We Wstępie doktorant prezentuje problematykę i zakres chronologiczny studium, stan badań, wykorzystane źródła i przyjęte metody badawcze.

Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający do meritum rozprawy. Omówiono w nim uwarunkowania żeglugi gdańskiej na przełomie XV i XVI wieku. Doktorant zajął się instytucjami zajmującymi się kontaktami zagranicznymi Gdańska, gdańskim prawem morskim, załogami statków biorących udział w przedstawianych w kolejnych rozdziałach zatargach. Podjął także próbę prawnego rozróżnienia pomiędzy rozbojem morskim (piractwem) a kaperstwem w późnośredniowiecznej Europie Północnej oraz scharakteryzował istotne dla Gdańska trasy żeglugowe łączące go z portami Europy Zachodniej.

Rozdział drugi poświęcony jest wpływowi wojny z 1497 r. między królem Janem i szwedzkim naczelnikiem Stenem Sture Starszym na polityczną i gospodarczą sytuację Gdańska. Król Jan – przypomnijmy – dążył do utrzymania swojej pozycji w Danii i Norwegii a przede wszystkim do odzyskania wpływów w Szwecji przez usunięcie uzurpatora Stena Sture. W 1497 r. król Jan dążąc do odzyskania wpływów w Szwecji wszedł w otwarty konflikt z Stenem Sture. Wprowadził on zakaz utrzymywania kontaktów morskich z portami szwedzkimi i blokadę tych portów przez duńskich kaprów. Rada Miejska Gdańska, pomimo że doszło do zatrzymania gdańskich statków przez duńskich kaprów, opowiedziała się za postawę neutralności w tym konflikcie. Nie podważała funkcjonowania duńskich kaprów i nie traktowała ich jako piratów, lecz – co podkreśla doktorant – widziała w złamaniu embarga czy opowiedzeniu się po stronie szwedzkiej jako zagrożenie dla swojej głównej trasy żeglugowej do portów Europy Zachodniej w wyniku duńskiej blokady trasy przez Sund.

Takie stanowisko władze Gdańska zajęły również wobec konfliktu duńsko – szwedzkiego w latach 1501 – 1509 (zob. rozdział trzeci rozprawy).

W rozdziale czwartym doktorant przedstawił zagrożenie dla gdańskiej żeglugi i handlu morskiego jakim stanowiło dołączenie do wojny 1509 – 1512 po stronie szwedzkiej miast wedyjskich i równoczesne zwalczanie przez nie żeglugi holenderskiej. W konflikcie tym kaprzy operujący na Bałtyku zajęli trzydzieści statków gdańskich lub mających w swych ładowniach ładunek nadmotławskich kupców. Mimo tych strat znacznie przekraczających szkody doznane przez gdańskich kupców i armatorów w poprzednich konfliktach i antyduńskiej postawy Lubeki i pozostałych miast Hanzy Wedyjskiej – podkreśla Paweł Sadło – Rada Miejska Gdańska nadal pozostawała neutralna wobec walk na Bałtyku, odmówiła przerwania żeglugi do portów duńskich, nie wstrzymała także rejsów do portów zachodnioeuropejskich przez Sund. Rada Gdańska odmówiła także królowi duńskiemu przerwania żeglugi do Lubeki. Rada niezmiennie uzasadniała swe stanowisko potrzebą ochrony swej żeglugi i handlu morskiego z portami zachodnioeuropejskimi, uniemożliwionej w wypadku opowiedzenia się przeciw Danii.

Gdańsk zachował również postawę neutralności w wojnie morskiej miast wedyjskich z holenderskimi w latach 1510 – 1514, wyrażając jednocześnie sprzeciw wobec wysuwanego przez Lubekę żądania zerwania handlu z miastami holenderskimi.

Doktorant podkreśla iż poczynania szwedzkich, duńskich czy wedyjskich kaprów były legitymowane przez gdańskie władze faktem prowadzenia wojny.

Inaczej było w przypadku ataku w sierpniu 1511 r. lubeckiej eskadry na statki oczekujące w pobliżu Półwyspu Helskiego na pomyślny wiatr, umożliwiający im powrót do swych portów. Atak kaprów z lubeckich załóg stojących na wodach w pobliżu Gdańska na holenderski statek, znajdujący się na redzie gdańskiego portu uznano za akt rozboju morskiego nie podlegający usprawiedliwieniu legitymizowaniem. Piętnastu kaprów lubeckich zatrzymanych przy próbie zajęcia holenderskiego statku ścięto.

Generalnie jednak w omawianych przez doktoranta konfliktach morskich Gdańsk nie podważał legitymacji kaprów duńskich i hanzeatyckich, którzy zatrzymywali gdańskie statki i towary.

Zakończenie stanowi podsumowanie wyników badawczych w ujęciu syntetycznym.

Dla oceny rozprawy istotne jest czy postawione zadanie badawcze zostało spełnione. Odpowiedź jest pozytywna. Autor rozumie temat (jest autorem siedmiu artykułów naukowych dotyczących gdańskiej żeglugi w XV i XVI wieku), zna jego problematykę

i literaturę przedmiotu oraz drogi dojścia do odtworzenia stanu badanej problematyki i praktycznie je stosuje.

W poszczególnych rozdziałach mgr Paweł Sadłoń przeprowadził szczegółową (miejscami drobiazgową) i wszechstronną analizę zjawisk, które są przedmiotem jego zainteresowania. Sposób analizy wykazuje dobre opanowanie przez doktoranta metod badań historycznych. Wnioski do których dochodzi na podstawie zebranych informacji źródłowych są poprawne i logiczne, solidnie udokumentowane oraz w pełni przekonujące. Autor nie zgubił się w szczegółach, co przy ogromnym materiale źródłowym było przecież łatwe, ale umiał dochodzić do uogólnień i znajdować w nich prawidłowości epoki. Niejednokrotnie odnosi się też do wcześniejszych ustaleń otrzymując w ten sposób właściwą skalę porównawczą dla swych wniosków. Gdy zabrakło doktorantowi jakiegoś ognia w swych dociekaniach, nie wahał się wysunąć ostrożnej hipotezy.

Oceniana rozprawa mgr Pawła Sadłonia stanowi poważne osiągnięcie badawcze i jest efektem rzetelnego wysiłku heurystycznego i konstrukcyjnego. Praca przygotowana przede wszystkim na podstawie źródeł wydobywa fakty dotyczące stanowiska Gdańska wobec działań morskich w okresie rozpadu unii kalmarskiej w większości nieznanie. Problematyka ta – jak wyżej wspomniałem – była mało znana i oceniana rozprawa w moim przekonaniu jest udaną i rzetelną próbą wypełnienia tej luki. Mam nadzieję, że będzie opublikowana. Szkoda, aby zawarte w niej ustalenia nie zostały udostępnione badaczom.

Trwałym i wartościowym osiągnięciem omawianej rozprawy są ustalenia :

- Rada Miejska Gdańska przez cały okres 1497 – 1512 zachowywała neutralność wobec konfliktów Danii, Szwecji oraz miast wedyjskich stojąc na stanowisku, że opowiadzenie się po której ze stron stanowiłoby zagrożenie dla głównej trasy jej handlu morskiego przez Sund do portów zachodnioeuropejskich

- Gdańska Rada podejmowała próby rozwiązywania zatargów żeglugowych drogą dyplomatyczną poprzez korespondencję i poselstwa.

- władze gdańskie uznawały legalność działalności kaprów duńskich i wedyjskich.

Ważną konstatacją doktoranta jest stwierdzenie, że kryzys w relacjach pomiędzy Gdańskiem i pozostałymi miastami wedyjskimi ukazał sprzeczne interesy gospodarcze i polityczne w łonie Hanzy.

Do trwałych osiągnięć ocenianej pracy należy wyjaśnienie przebiegu i istoty starcia u brzegów Półwyspu Helskiego w 1511 r. i potraktowania kaprów duńskich jak piratów.

Ustalenia mgr Pawła Sadłonia stanowią znakomitą podstawę do dalszych badań nad gdańską żeglugą i handlem morskim po 1512 roku, gdy Gdańsk otwarcie angażował się po

stronie Lubeki i szwedzkiego przywódcy Gustawa Wazy przeciw królowi duńskiemu Chrystianowi II.

Jak powyżej stwierdziłem doktorant wykazał się dobrym opanowaniem metod badań historycznych i dobrze zorganizowanym warsztatem badawczym. Wnioski są sformułowane właściwie i należycie udokumentowane. Nie wysuwam więc generalnych zastrzeżeń merytorycznych czy kompozycyjnych.

Reasumując stwierdzam, że rozprawa mgr Pawła Sadłonia spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określonych w art. 187 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 nr 1669) i ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20. 07. 2018 r. (Dz. U. 2018 nr 1669 z późn. zm.) i może być podstawą nadania stopnia naukowego doktora.

Banino 21 września 2021 r.

prof. dr hab. Andrzej Groth